

e-ISSN 3083-6018

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: економіко-правові проблеми

<https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel>

Правові аспекти порушення прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі: перспективи рекодифікації

Юрій В. Бедратий ^{1*} ● Оксана І. Шевчишин ² ● Віктор В. Астахов ³

¹ Національний університет водного господарства та природокористування (Україна).
Доцент кафедри правових природоохоронних дисциплін, канд. юрид. наук.

² Інститут правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України (Україна). В. о. наукового співробітника відділу приватноправових досліджень, доктор філософії у галузі права.

³ Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» (Україна). Професор кафедри економіки та права, декан факультету «Бізнес-управління», канд. юрид. наук, доцент.

* Автор-кореспондент, e-mail: rivne121985@gmail.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3083-6018/2025.4.09](https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.4.09)

Авторське право

© 2025 авторів

Цей твір
ліцензовано на
умовах Ліцензії
Creative Commons
«Із Зазначенням
Авторства –
Некомерційна 4.0
Міжнародна»
(CC BY-NC 4.0).

Цифровізація суспільства вплинула на трансформацію сфери інтелектуальної власності, сформувавши як нові можливості для творців і користувачів, так і нові завдання для правової охорони й захисту прав власників інтелектуальної власності. У цифровому середовищі зростає ризик порушення прав інтелектуальної власності, зокрема через неправомірне копіювання, розповсюдження та використання цифрового контенту без згоди автора чи правовласника. Цей аспект потребує доопрацювання та оновлення існуючих правових підходів, які б вплинули на актуалізацію питання рекодифікації законодавства України у сфері інтелектуальної власності. У статті проведено комплексний аналіз основних правових аспектів порушення прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі, із врахуванням динаміки розвитку інформаційних технологій та зростаючої кількості випадків цифрового піратства, неправомірного використання об'єктів авторського права, шахрайства тощо. Метою дослідження є обґрунтування потреби в рекодифікації положень цивільного та інформаційного законодавства України із врахуванням цифрових реалій суспільства. Серед основних завдань дослідження – виявити сучасні форми правопорушень у сфері інтелектуальної власності в цифровому просторі; провести аналіз правових прогалин чинного законодавства; дослідити досвід правового регулювання інтелектуальної власності; сформулювати практичні пропозиції щодо модернізації національного законодавства. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою концептуальних підходів у формуванні цифрових прав інтелектуальної власності, удосконаленні правозастосовної практики та інтеграції інноваційних технологій (блокчейн, смарт-контрактів) у механізми правового захисту.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

охорона прав, цифрове середовище, майнові права інтелектуальної власності, рекодифікація цивільного законодавства.

e-ISSN 3083-6018

SOCIAL DEVELOPMENT: Economic and Legal Issues

<https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel>

Legal Aspects of Intellectual Property Rights Violation in the Digital Environment: Prospects of Recodification

Iurii Bedratyi ^{1*} ● Oksana Shevchshyn ² ● Victor Astakhov ³

¹ National University of Water Management and Natural Resources (Ukraine). Associate Professor at the Department of Legal Environmental Protection Disciplines, PhD in Law.

² Institute of Lawmaking and Scientific-Legal Expertises of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine). Acting Research Officer at the Department of Private Law, PhD in Law.

³ Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy" (Ukraine). Professor at the Department of Economics and Law, Dean of the Business Administration Faculty, PhD in Law, Associate Professor.

* Corresponding Author, e-mail: rivne121985@gmail.com

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3083-6018/2025.4.09](https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.4.09)

Copyright © 2025
by authors

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

The digitization of society has influenced the transformation of the intellectual property sphere, creating both new opportunities for creators and users, and new tasks for the legal protection and defense of the rights of intellectual property owners. In the digital environment, the risk of intellectual property rights violation is increasing, in particular through the illegal copying, distribution and use of digital content without the consent of the author or copyright holder. This aspect requires rethinking and updating existing legal approaches, which would affect the actualization of the issue of recodification of Ukrainian legislation in the field of intellectual property. The article provides a comprehensive analysis of the main legal aspects of intellectual property rights violation in the digital environment, taking into account the dynamics of information technology development and the growing number of cases of digital piracy, illegal use of copyright objects, fraud, etc. The purpose of the study is to substantiate the need for recodification of the provisions of the civil and information legislation of Ukraine, taking into account the digital realities of society. Among the main objectives of the study are to identify modern forms of intellectual property offenses in the digital space; to analyze legal gaps in current legislation; to examine the experience of legal regulation of intellectual property; to formulate practical proposals for the modernization of national legislation. Prospects for further research are related to the development of conceptual approaches in the formation of digital intellectual property rights, improving law enforcement practice and integrating innovative technologies (block chain, smart contracts) into legal protection mechanisms.

KEYWORDS

protection of rights, digital environment, intellectual property rights, recodification of civil legislation.

1. Вступ

Інформатизація суспільства нерозривно пов'язана з розвитком мережі Інтернет, яка виступає не лише як головний рушійний механізм, але і як ключовий засіб обміну інформацією та знаннями. Вона відкриває безмежні можливості для доступу до інформації, розвитку інноваційних технологій та трансформації економічних та соціальних процесів. Разом з тим Інтернет створює нові виклики у сфері правового регулювання, зокрема у питаннях захисту інтелектуальної власності. Стрімкий розвиток цифрових технологій сприяє масовому поширенню інформації, але водночас ускладнює контроль за її правомірним використанням, призвівши до зростання кількості порушень прав інтелектуальної власності. Основними проблемами є піратство, незаконне копіювання, розповсюдження творів без згоди правовласників та кіберсквотинг. Особливу загрозу становить анонімність користувачів у мережі, що також ускладнює процес ідентифікації порушників та їх притягнення до відповідальності. Додатковим викликом є відсутність уніфікованого міжнародного законодавства, адже порушення відбуваються у сфері, яка не окреслена територіальними рамками. Важливим аспектом є пошук балансу між вільним доступом до інформації та необхідністю захисту прав авторів і власників контенту. Для вирішення цих, та низки інших проблем застосовуються цифрові технології захисту, зокрема системи управління цифровими правами, водяні знаки тощо. Однак, незважаючи на це, їхня ефективність обмежена. Саме тому забезпечення належного рівня захисту інтелектуальної власності у цифровому середовищі потребує комплексного підходу, який з-поміж іншого, міститиме вдосконалення правового регулювання, міжнародну співпрацю, розвиток технологічних рішень та підвищення рівня цифрової грамотності суспільства.

2. Огляд літературних джерел

Питання захисту інтелектуальної власності в цифровому середовищі є предметом низки наукових досліджень, у яких здійснюється аналіз правових механізмів регулювання, а також технологічних засобів запобігання порушенням. У сучасній літературі особливу увагу приділено міжнародним підходам, які сприяють захисту авторських прав, ефективності правозастосування та впливу цифрових технологій на дотримання прав інтелектуальної власності.

У повсякденному житті людство активно користується електронними базами даних, відвідує сайти та взаємодіє з цифровим контентом. Відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», під цифровим контентом розуміється будь-яка інформація чи дані в електронній формі, які містять об'єкти авторського права та/або суміжних прав і можуть зберігатися або поширюватися як один чи кілька файлів (або їх частин), чи як записи в базах даних на носіях інформації – комп'ютерах, серверах тощо – через мережу Інтернет [5].

Вітчизняна дослідниця В. М. Барановська [1] власне дослідження спрямувала на аналіз особливостей права інтелектуальної власності в цифрову епоху. Група дослідників В. М. Гриньчак та В. П. Ткаченко [2] досліджують порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності у глобальній мережі Інтернет. А. О. Гордеюк [3] власне дослідження спрямовує на дослідження проблематики правового регулювання приватно-правових відносин в умовах їх віртуалізації. Дослідники Р. С. Кірін, В. О. Петренко та О. І. Пономаревська [11] проводять аналіз юридичного захисту інтелектуальної власності в період дії воєнного стану. Для нашого дослідження це має важливе значення, оскільки воєнний стан створює нові виклики для правозастосування, зокрема, у сфері боротьби з піратством, захисту авторських прав і прав промислової власності. В рамках цього необхідно вдосконалювати механізми правового регулювання, забезпечувати ефективний контроль за використанням об'єктів інтелектуальної власності та розробляти стратегії взаємодії для мінімізації ризиків їх неправомірного використання.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених правовим аспектам захисту інтелектуальної власності у цифровому середовищі, все ще бракує систематизованих досліджень, які б комплексно аналізували правові аспекти порушень у цій сфері. З огляду на це, було визначено та узагальнено важливі наукові позиції українських вчених відповідно до

тематики дослідження, а також висвітлено перспективи розвитку врегулювання та захисту прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі.

3. Постановка завдання

Мета цього дослідження полягає в потребі рекодифікації положень цивільного та інформаційного законодавства України у цифровому середовищі та визначенні шляхів їх мінімізації, враховуючи сучасні цифрові реалії суспільства. Для досягнення окресленої мети необхідно виконати наступні завдання: визначити сучасні форми правопорушень у сфері інтелектуальної власності в цифровому просторі; провести аналіз правових прогалин чинного законодавства, дослідити досвід правового регулювання інтелектуальної власності на основі міжнародних нормативно-правових актів; сформулювати практичні пропозиції щодо модернізації національного законодавства.

4. Методи та матеріали

Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових та спеціальних юридичних методах, які сприяють комплексному дослідженню правових аспектів порушення прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Разом з тим, застосування діалектичного методу вплинуло на обґрунтування необхідності рекодифікації національного законодавства, враховуючи зміни, які нині відбуваються в суспільстві.

5. Результати та обговорення

Право інтелектуальної власності – це комплексна правова сфера, що охоплює та забезпечує захист інтелектуальних і творчих здобутків окремих осіб або колективу. Воно надає правовласникам гарантовані права на володіння, контроль і використання їхніх інтелектуальних напрацювань. Вітчизняна дослідниця В. М. Барановська зазначає, що стрімкий розвиток інформаційних технологій та поширення Інтернету зробили цифрову епоху періодом інтенсивного зростання інтелектуальної творчості, обміну знаннями та впровадження інноваційних технологій. Зважаючи на це, право інтелектуальної власності відіграє ключову роль як засіб захисту інтелектуальних досягнень та їх розвитку. Водночас ця правова сфера зіштовхується з низкою викликів та проблем в цифровому просторі, які потребують глибокого аналізу та розробки дієвих механізмів для їх вирішення.

Авторка називає три ключові проблеми у сфері інтелектуальної власності. Перша – це піратство та порушення авторських прав в цифрову епоху. Доступність до інформації та простота її розповсюдження в Інтернеті створюють серйозну загрозу незаконному копіюванню та використанню авторських матеріалів, спричиняючи значні фінансові збитки для творців і правовласників. Піратство залишається головним викликом, а відтак, для забезпечення належного захисту інтелектуальної власності необхідне впровадження низки механізмів, які б сприяли боротьбі з цим явищем.

Наступною проблемою є забезпечення балансу між правом автора і доступом до інформації в Інтернеті. Загалом, обмеження прав інтелектуальної власності впливають на розвиток науки, культури та технологій, оскільки надмірний правовий захист може ускладнювати доступ до інформації, необхідної для освітньої та дослідницької мети. Разом з тим, недостатній рівень захисту інтелектуальних прав впливає на мотивацію авторів і правовласників об'єктів інтелектуальної власності у створенні нових творів. Це, в свою чергу, негативно позначається на інноваційному розвитку суспільства. В рамках цього необхідно шукати компроміс, який сприятиме як збереженню прав авторів, так і забезпеченню вільного доступу до цифрового середовища.

Третя проблема пов'язана із впливом цифрових технологій на створення, розповсюдження та захист інтелектуальної власності. З розвитком автоматизації та цифрових платформ відбуваються зміни у підходах до творчого процесу, оскільки нові інструменти сприяють швидшому та масштабнішому генеруванню контенту. Поміж з тим постає питання контролю над правами інтелектуальної власності, оскільки цифрове середовище значно ускладнює

відстеження першоджерел та правовласників. Цей процес вимагає розробки нових юридичних механізмів, які б враховували особливості сучасних технологій та забезпечували гармонізацію між правами авторів і доступом до інформації [1].

Група дослідників вказує, що основою для набуття прав інтелектуальної власності є правова конструкція, закладена під час реєстрації та внесення до статуту або капіталу підприємства. Вона включає такі елементи:

1. статут (або договір про створення товариства з обмеженою чи додатковою відповідальністю), рішення засновника про його створення, а також рішення загальних зборів учасників акціонерного товариства;

2. державну реєстрацію суб'єкта господарювання як юридичної особи. У випадку виникнення прав на об'єкти промислової власності важливим додатковим елементом є державна реєстрація переходу таких прав, оскільки їхнє набуття залежить від офіційного підтвердження державними органами.

Сучасний розвиток суспільства доводить, що значна частка суспільного багатства багатьох країн формується за рахунок інтелектуальної власності. Цей капітал є ключовим фактором економічної конкурентоспроможності та стратегічним ресурсом національного розвитку. Добробут держави визначається її здатністю створювати, накопичувати й ефективно використовувати інтелектуальний капітал. Відтак, права інтелектуальної власності набувають дедалі більшого значення, що зумовлює необхідність їхнього належного захисту та правового регулювання. Право на захист є самостійним суб'єктивним правом, яке набуває реального юридичного значення лише у випадку його порушення або оскарження й реалізується в межах охоронних правовідносин.

Права інтелектуальної власності регулюються міжнародними угодами, що встановлюють основні принципи функціонування системи їх захисту на міжнародному рівні. Аналіз цих угод є важливим для розробки ефективного національного законодавства у цій сфері [11].

Дослідники Ю. С. Канарик та М. О. Котлярова визначають п'ять основних груп суб'єктів права інтелектуальної власності залежно від їхньої ролі. До першої групи належать особи, які безпосередньо створюють об'єкти інтелектуальної власності та отримують права, які здебільшого стосуються авторського, суміжного права та промислової власності. Друга група охоплює осіб, які набувають такі права після офіційної реєстрації та отримання відповідного свідоцтва, що особливо характерно для юридичних осіб. Третю групу становлять спадкоємці або особи, які отримують відповідні права на підставі договору. Четверта група включає довірених осіб та посередників, які діють від імені попередніх категорій. П'ята група охоплює державні установи та самоврядні організації, які здійснюють регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності [12].

Такий розподіл суб'єктів права інтелектуальної власності на окремі групи дає змогу чітко окреслити їхні функціональні обов'язки та роль у процесі створення, набуття та правового захисту об'єктів інтелектуальної власності. Це також сприяє вдосконаленню правового регулювання та забезпеченню ефективного захисту інтересів усіх учасників цих правовідносин.

Проблематика правового регулювання та захисту інтелектуальної власності актуальні не лише для України, а й для всього світу. Питання охорони інтелектуальної власності в Інтернеті набуває важливого значення. Аналіз доктринальних підходів до цієї проблематики дозволяє виокремити основні загрози для об'єктів права інтелектуальної власності в цифровому середовищі, а саме:

- мережа Інтернет є відкритим інформаційним простором без централізованого управління, єдиного власника та чітко окреслених меж майнової належності;
- в онлайн-просторі розміщуються об'єкти інтелектуальної власності, що існують виключно в цифровій формі;
- використання таких об'єктів має транскордонний характер, що ускладнює застосування національного законодавства для захисту порушених прав, а в окремих випадках робить це практично неможливим;

контроль за копіюванням та використанням об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті є складним, а доведення фактів порушення ускладнюється швидкою зміною, проявом та видаленням інформації у мережі [13].

Згідно зі статтею 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права», захист як особистих немайнових, так і майнових прав суб'єктів авторського та суміжного права здійснюється відповідно до норм адміністративного, цивільного та кримінального законодавства. Отже, вирішення спорів щодо порушення цих прав може відбуватися як у судовому, так і в позасудовому порядку, при цьому позасудовий механізм не є обов'язковим [5].

Стаття 432 Цивільного кодексу України визначає, що кожна особа має право звернутися до суду для захисту своїх прав інтелектуальної власності [5]. За підсумками розгляду справи суд може ухвалити такі рішення:

- застосувати негайні заходи для запобігання порушенню прав інтелектуальної власності та збереження доказів;
- призначити разове грошове стягнення як альтернативу відшкодуванню збитків за неправомірне використання об'єкта інтелектуальної власності;
- зобов'язати опублікувати в засобах масової інформації відомості про факт порушення права інтелектуальної власності та відповідне судове рішення.

Відповідно до ч. 1 ст. 521 Закону України «Про авторське право і суміжні права», у разі порушення авторського або суміжних прав в Інтернеті їхній суб'єкт (заявник) має право подати заяву про припинення такого порушення до власника вебсайту або вебсторінки, де розміщено чи використано відповідну цифрову інформацію [5]

Даний порядок захисту є позасудовим. Правила реагування на такі звернення поширюються на використання аудіовізуальних творів, музичні твори, комп'ютерних програм, відеограм, фонограм та телевізійних передач. Власники вебсайтів зобов'язані надавати свої контактні дані для оперативного зв'язку. Крім того, згідно з ч. 7 цієї ж статті, заявник у певних випадках може звернутися безпосередньо до провайдера хостингових послуг, який забезпечує технічну підтримку вебсайту, з вимогою про припинення порушення, допущеного власником ресурсу [5].

У 2017 році було прийнято Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» [6]. Вказаний нормативно-правовий акт вніс зміни у сферу захисту авторських прав в цілому, а не лише в питаннях, пов'язаних із кінематографією, визначивши зокрема наступне:

сформовано порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет (ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [5];

- визначено зобов'язання постачальників послуг хостингу у сфері забезпечення захисту авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет: (ст. 52-2 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [5];
- наведено чіткі визначення термінів, які використовуються в мережі Інтернет, зокрема уточнено поняття вебсайту та вебсторінки, а також визначено їхніх власників. Окреслено, які об'єкти належать до електронної інформації, а також дано роз'яснення щодо понять камкордингу та кардшейрингу.

Дослідники В. М. Гриньчак та В. П. Ткаченко зазначають, що серед найбільш поширених порушень прав інтелектуальної власності у цифровому світі виділяють:

- інтернет-фішинг – це фальшиві веб-сторінки, створені шахраями, які імітують офіційні сайти інтернет-магазинів, виробників, банків, платіжних систем тощо;
- онлайн-шахрайства – включають підроблені інтернет-аукціони, магазини, сайти та інші засоби телекомунікаційного зв'язку;
- піратство – незаконне поширення об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті;
- зростання кількості контрафактної продукції через несанкціоноване використання товарних знаків, найменувань місця походження товарів і фірмових знаків;
- кіберсквотинг – неправомірна діяльність, пов'язана із реєстрацією, використанням та пропонуванням до продажу доменного імені з несумлінним наміром отримання прибутку від паразитування на гудвілі або торговій марці, що належить іншій особі.

Один із можливих способів зменшення порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності в Інтернеті – це посилення законодавчої відповідальності власників хостингів та веб-серверів за недопущення оренди веб-простору анонімними користувачами. Це дозволило б укладати договори на розміщення інформації з фізичними та юридичними особами, що виключило б анонімність [2].

Нові виклики у сфері захисту прав інтелектуальної власності виникають через розвиток Інтернету, де розміщено чимало об'єктів інтелектуальної власності. Деякі з них активно використовуються в комерційній діяльності, що підкреслює потребу у створенні ефективних механізмів їхнього захисту. Як зазначає А. О. Гордеюк, глобальний характер Інтернету ускладнює застосування національних правових норм щодо власності на об'єкти, розміщені в онлайн-просторі. Це, на думку вченого, потребує внесення змін до низки нормативно-правових актів, враховуючи особливості правового статусу об'єктів інтелектуальної власності в міжнародному праві в цифровому середовищі [3].

Незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності в цифровому середовищі визначається особливим характером обігу даних, а також можливістю їх оперативного видалення чи спотворення. У разі виникнення приватноправового спору щодо використання об'єкта інтелектуальної власності в мережі Інтернет доцільно застосувати правові норм тієї держави, на території якої відбулося фактичне використання відповідного ресурсу його власником. Водночас підтвердження права інтелектуальної власності на певний об'єкт чи твір на підставі правовстановлюючих документів, зокрема свідоцтва, має здійснюватися відповідно до законодавства країни, в якій ці документи були видані. Такий підхід сприятиме усуненню колізій у сфері правозастосування та забезпечить стабільність механізмів вирішення приватноправових конфліктів у міжнародному праві [15].

Говорячи про методи захисту прав інтелектуальної власності з іноземним елементом, слід відзначити, що найпоширенішим є судовий спосіб захисту. Однак у випадку порушення прав іноземного правовласника важливо врахувати, що він може мати договірні стосунки з організацією колективного управління авторськими правами в Україні. Тому, перш за все, необхідно перевірити, чи вжила організація відповідні заходи, визначені умовами договору. Щодо судового захисту прав інтелектуальної власності, важливо звернути увагу на юрисдикційну складність таких спорів. Згідно з Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [7], в Україні передбачена функція Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який хоча ще не почав свою роботу, проте його юрисдикція може охоплювати спори з іноземним елементом. Діяльність цього суду повинна включати вирішення спорів з урахуванням предметного і правового характеру конфлікту, що відкриває нові можливості для учасників, які звертаються до суду.

Спори, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності зазвичай підпадають під юрисдикцію господарського суду, оскільки вони мають приватний інтерес, який розглядається судом, відповідно до правил, визначених Законом України «Про міжнародне приватне право» [8].

Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [9], ухвалений 15 травня 2018 року, запроваджує принципово нові підходи до функціонування організацій колективного управління у сфері охорони авторських і суміжних прав. Даний нормативно-правовий акт регулює відносини між правовласниками та спеціалізованими організаціями, що представляють їхні інтереси у процесі взаємодії з користувачами об'єктів інтелектуальної власності. Законодавство не містить обмежень щодо суб'єктів, які можуть укласти угоди з організаціями колективного управління. Це свідчить про визнання правовласниками не лише носіїв авторських і суміжних прав, а й інших осіб. Це положення сприяє суб'єктам авторських і суміжних прав іноземних держав укладати відповідні договори з організаціями колективного управління в Україні, які, своєю чергою, зобов'язані забезпечувати належний захист прав цих осіб.

Крім того, нормативно-правова база передбачає можливість укладення договору про представництво прав між організаціями колективного управління, зокрема й на міжнародному рівні. Такий механізм сприяє ефективному забезпеченню комплексного захисту авторських прав правовласників у зарубіжних юрисдикціях, що є важливим аспектом міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності.

Територіальний характер охорони прав інтелектуальної власності в контексті міжнародних приватних відносин залишається не менш важливим. Як зазначає І. Є. Якубівський, найбільш поширеним підходом у вирішенні спорів щодо прав інтелектуальної власності є застосування принципу *lex loci protectionis*, який передбачає звернення до норм національного законодавства тієї держави, де правовласник або інша особа, чиї права були порушені, шукає захисту [19].

Група дослідників вказує, що міжнародні угоди можуть лише зменшити процесуальні складнощі, з якими зіштовхується іноземний правовласник, котрий прагне захистити свої права інтелектуальної власності, а також забезпечити належний доступ іноземців до національних механізмів захисту. Участь держави у відносинах, пов'язаних з інтелектуальною власністю не обмежується територіальними рамками. Нові виклики в контексті охорони прав інтелектуальної власності виникають на основі швидкого розвитку мережі Інтернет, де зберігається величезна кількість об'єктів інтелектуальної власності [14].

У березні 2024 року відбулася важлива подія у сфері захисту інтелектуальної власності – Україна приєдналася до переліку країн, що співпрацюють із платформою WIPO ALERT з метою протидії діяльності вебресурсів, які порушують права інтелектуальної власності. Передувала цьому подія, яка сталася 1 лютого 2024 року, коли Міністерство економіки України видало наказ №2945 «Про затвердження Порядку формування та ведення національного переліку вебсайтів, що викликають занепокоєння щодо дотримання прав інтелектуальної власності» [16]. Відповідний Порядок регламентує механізм подання і розгляду звернень суб'єктів авторського права та/або суміжних прав щодо внесення інтернет-ресурсів до національного переліку вебсайтів, стосовно яких існують обґрунтовані підозри у порушенні прав інтелектуальної власності. Окрім того, документ визначає процедуру ухвалення висновків щодо наявності підстав для включення відповідних вебсайтів до цього переліку, порядок ведення обліку зазначених ресурсів, а також механізми внесення змін і виключення відомостей із національного переліку. Таким чином, приєднання України до міжнародної платформи WIPO ALERT та затвердження національного механізму моніторингу вебсайтів, що порушують права суб'єктів інтелектуальної власності, є важливим кроком у напрямку цифрової трансформації правозахисної системи. Ці новації свідчать про актуальність і необхідність комплексної рекодифікації цивільного та інформаційного законодавства України, яка має забезпечити ефективну імплементацію міжнародних стандартів, посилити правову визначеність у сфері інтелектуальної власності та надати державі сучасні інструменти у боротьбі з порушеннями у цифровому середовищі.

Неправомірне використання об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті є складним питанням доведення через швидкість обігу даних і можливість їхнього видалення чи спотворення. У разі приватноправового спору щодо використання об'єкта інтелектуальної власності в Інтернеті, вбачається необхідним застосовувати право тієї країни, де об'єкт був використаний. Крім того, для підтвердження наявності прав на об'єкт, важливо керуватися законодавством тієї держави, де були видані відповідні правовстановлюючі документи. Такий підхід дозволить ефективно вирішувати правові колізії та забезпечувати стабільність у вирішенні конфліктів, ускладнених іноземним елементом. Серед вказаного важливо використовувати національне законодавство для вирішення спорів, підтвердження прав за допомогою правовстановлюючих документів країни, де вони видані, а також ефективно вирішення міжнародних правових колізій.

У підсумку, можна стверджувати, що захист прав інтелектуальної власності в Інтернеті потребує комплексного підходу, який би включав врахування юрисдикційних особливостей та використання національних правових норм для вирішення міжнародних спорів. Важливим є також встановлення чітких механізмів підтвердження прав через правовстановлюючі документи відповідно до законодавства країни, де ці права були отримані. Такий підхід дозволяє забезпечити ефективний захист інтелектуальної власності в умовах глобалізованого інформаційного середовища.

Беззаперечним є той факт, що євроінтеграційний курс розвитку українського законодавства вже сьогодні створює, а в майбутньому ще більше посилюватиме навантаження на судову систему, зокрема у справах, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності. 20 березня 2023 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності», який імплементує положення Директиви Європейського парламенту і Ради ЄС № 2004/48/ЄС у частині загальних зобов'язань, цивільно-правових заходів, процедур і засобів захисту прав інтелектуальної власності, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Зазначені зміни до цивільного законодавства та спеціальних нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності деталізують механізми цивільно-правової

відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, зокрема щодо відшкодування майнової шкоди шляхом компенсації збитків або виплати грошової компенсації, а також немайнової (моральної) шкоди. Окрім того, законодавчі зміни встановлюють чіткі умови, за яких суд може визначати розмір збитків чи компенсації залежно від специфіки окремих об'єктів інтелектуальної власності. Водночас зміни до Цивільного процесуального та Господарського процесуального кодексів України надають судам право витребувати докази у вигляді інформації про походження товарів і послуг, а також мережі їх розповсюдження, якщо такі об'єкти порушують права інтелектуальної власності.

Подальша євроінтеграція України залежить не лише від гармонізації національного та європейського IP-законодавства, але і від якості та чіткості правозастосування. Саме тому роль суддів є надзвичайно важливою. В Україні судова практика з питань порушення прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі активно розвивається, зокрема через збільшення кількості онлайн-спорів, пов'язаних із порушенням авторських прав, товарних знаків та інших прав на інтелектуальну власність.

Для підтвердження цього можна навести конкретні приклади судової практики та позицій Верховного Суду щодо порушення прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі:

У провадженні Верховного Суду перебувала справа № 910/10951/17, ініційована товариством з обмеженою відповідальністю «Юніверс медіа корпорейшн» проти ТОВ «Авіділон», ТОВ «Телерадіокомпанія «Україна» та ТОВ «Юніверс медіа копірайт ЧМ» щодо стягнення компенсації за порушення виключних майнових авторських прав на музичний твір. Позовні вимоги передбачали стягнення з кожного з відповідачів по 64 000 грн у зв'язку з неправомірним використанням зазначеного твору. Верховний Суд наголосив, що використання об'єкта авторського права без належного дозволу правовласника є прямим порушенням авторських прав. Установлено, що позивач легітимно набув виключні майнові авторські права на відповідний музичний твір на території України. Водночас один із відповідачів (ТОВ «Телерадіокомпанія «Україна») використав спірний твір на власному вебсайті в мережі Інтернет шляхом його відтворення у складі аудіовізуального шоу без належного дозволу. Суд відзначив, що предметом спору є саме цифрове використання твору в мережі Інтернет, а не його публічне сповіщення через телевізійне мовлення. Також було встановлено відсутність доказів, які б підтверджували правомірність використання об'єкта авторського права зі сторони відповідача. У рішенні суду чітко розмежовано різні способи використання твору, зокрема відтворення, фіксацію (звукзапис, відеозапис) та публічне сповіщення, як самостійні правові дії. Таким чином, Суд дійшов висновку про наявність порушення виключних майнових авторських прав та підтвердив обґрунтованість вимог позивача щодо компенсації. Це рішення демонструє підвищену увагу судової практики до цифрових форм використання творів у контексті захисту авторських прав. [17].

У провадженні Верховного Суду перебувала справа №757/37903/18-ц де йшлося про порушення прав інтелектуальної власності, зокрема незаконне використання торговельної марки позивача в доменному імені та на вебсайті відповідача. Позивач стверджував, що відповідач без його згоди зареєстрував доменне ім'я, яке містить позначення, схоже з його зареєстрованою торговельною маркою, що вводить користувачів в оману. Це використання створювало враження, що вебсайт належить або пов'язаний із правовласником, чим порушувались майнові права позивача.

Суди першої та апеляційної інстанцій встановили факт порушення та зобов'язали відповідача припинити незаконне використання торговельної марки. Крім того, відповідача зобов'язали передати доменне ім'я на користь позивача, визнавши це належним способом захисту прав інтелектуальної власності. Верховний Суд підтримав ці рішення, підкресливши, що цифрове середовище не є правовим вакуумом і права інтелектуальної власності мають бути захищені незалежно від форми їх порушення.

Суд вказав, що навіть використання схожого доменного імені може кваліфікуватися як недобросовісна конкуренція та порушення прав на торговельну марку. У підсумку, справу було вирішено на користь позивача, що стало важливим прецедентом у сфері захисту інтелектуальної власності в Інтернеті. Це рішення підтверджує дієвість механізмів судового захисту прав у цифровому середовищі [18].

З урахуванням євроінтеграційного курсу України та набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, національні суди дедалі частіше звертаються до практики Суду ЄС як до джерела правової аргументації. Зокрема, у постанові Верховного Суду від 3 серпня 2022 року у справі № 910/9627/20 зазначено, що правові позиції, викладені в рішеннях Суду ЄС, можуть враховуватись адміністративними судами з метою гармонійного тлумачення норм національного законодавства відповідно до усталених стандартів правової системи ЄС. Водночас такі рішення не розглядаються як самостійна правова основа для вирішення конкретних правовідносин, що є предметом судового розгляду.

Отже, необхідність рекодифікації вітчизняного законодавства України зумовлена динамічним розвитком цифрових технологій та постійним ростом порушень прав інтелектуальної власності в Інтернеті. Традиційні правові механізми не завжди ефективно справляються з новими викликами, такими як незаконне використання цифрових копій творів, порушення авторських прав на онлайн-платформах та інші форми злочинів, пов'язаних із об'єктами інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Враховуючи значущість цифрового середовища, важливо адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів, які б не лише посилили захист, а й сприяли вдосконаленню механізмів правового регулювання. Адаптація до міжнародних стандартів дозволить створити більш ефективні інструменти у боротьбі з порушеннями прав інтелектуальної власності в Інтернеті, а також знизити рівень правових колізій. Така адаптація повинна враховувати специфіку національного правового поля, забезпечуючи належний баланс між міжнародними вимогами і національними інтересами. Загалом, рекодифікація має на меті сформувати більш чіткі та ефективні правові інструменти у боротьбі з порушеннями прав інтелектуальної власності в цифровому просторі, зокрема вдосконалення процедур моніторингу і швидкої реакції на порушення, підвищення відповідальності за порушення в Інтернеті та забезпечення належного захисту прав цифрових творів.

6. Висновки

Дослідивши окреслені питання необхідно сказати, що ріст популярності Інтернету та цифрових технологій сприяє забезпеченню правового захисту інтелектуальної власності. Найбільшими проблемами захисту є піратство, незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності, порушення авторських прав, а також контрафакція товарів і послуг. Враховуючи анонімність та швидкість обігу інформації в мережі, доведення порушень і притягнення порушників до юридичної відповідальності з кожним разом ускладнюється. В рамках цього необхідно створювати ефективні механізми захисту прав інтелектуальної власності, включаючи посилення міжнародного правового регулювання, удосконалення вітчизняного законодавства.

Необхідність подальшої модернізації національного законодавства у сфері інтелектуальної власності зумовлена потребою узгодження його положень із міжнародними нормами та стандартами, а також імплементацією успішної світової практики. Важливим завданням у цьому напрямку є вдосконалення національної системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності з урахуванням міжнародного досвіду, а також створення умов для фінансової стабільності інноваційних інституцій, орієнтованих на задоволення потреб вітчизняного суспільства. Одним із ключових елементів цього процесу виступає рекодифікація законодавства, яка має на меті системне оновлення та гармонізацію правових норм з урахуванням викликів і можливостей, що постають в умовах цифрової трансформації.

References

1. Baranovska, V. M. (2024). *Pravo intelektualnoyi vlasnosti v tsyfrovu dobu* [Intellectual property law in the digital age]. *Analitichno-porivnyalne pravoznavstvo – Analytical and Comparative Jurisprudence*, (1), 167–171. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.28> (in Ukrainian)
2. Hrynychak, V., & Tkachenko, V. (2021). *Porushennia prav na ob'iekty intelektualnoi vlasnosti u hlobalnii merezhi Internet* [Violation of intellectual property rights in the global Internet]. *Molodyi vchenyi*, 9(97), 143–147. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-9-97-29> (in Ukrainian)

3. Hordeiuk, A. (2018). *Problema pravovoho rehuliuвання pryvatnopravovykh vidnosyn v umovakh yikh virtualizatsii* [The problem of legal regulation of private law relations in the conditions of their virtualization]. *Forum prava*, 2, 27–36. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1244515> (in Ukrainian)
4. European Parliament. (2004). *Dyrektyva shchodo zabezpechennia prav na intelektualnu vlasnist* [Directive on the enforcement of intellectual property rights] No. 2004/48/EC. https://zakononline.com.ua/documents/show/253506_253571 (in Ukrainian)
5. Verkhovna Rada Ukrainy. (2022). *Pro avtorske pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrainy* [On copyright and related rights] No. 2811-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (in Ukrainian)
6. Verkhovna Rada Ukrainy. (2017). *Pro derzhavnu pidtryмку kinematohrafii v Ukraini: Zakon Ukrainy* [On state support of cinematography in Ukraine] No. 1977-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#Text> (in Ukrainian)
7. Verkhovna Rada Ukrainy. (2016). *Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy* [On the judiciary and the status of judges] No. 1402-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (in Ukrainian)
8. Verkhovna Rada Ukrainy. (2005). *Pro mizhnarodne pryvatne pravo: Zakon Ukrainy* [On private international law] No. 2709-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (in Ukrainian)
9. Verkhovna Rada Ukrainy. (2018). *Pro efektyvne upravlinnia mainovymi pravamy pravovlasnykiv u sferi avtorskoho prava i (abo) sumizhnykh prav: Zakon Ukrainy* [On effective management of property rights of rightholders in the field of copyright and/or related rights] No. 2415-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text> (in Ukrainian)
10. Verkhovna Rada Ukrainy. (2023). *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktyv Ukrainy shchodo posylennia zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti* [On amendments to certain legislative acts of Ukraine on strengthening the protection of intellectual property rights] No. 2974-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-20#Text> (in Ukrainian)
11. Kirin, R. S., Petrenko, V. O., & Ponomarevska, O. I. (2024). *Analiz yurydychnoho zakhystu intelektualnoi vlasnosti v konteksti voiennoho stanu: vyklyky ta mozhlyvosti* [Analysis of legal protection of intellectual property in the context of martial law: challenges and opportunities]. *Akademichni vizii*, 28. <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/934/841/851> (in Ukrainian)
12. Kanaryk, Yu. S., & Kotliarova, M. O. (2021). *Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti v sotsialnykh merezhakh: okremi aspekty* [Protection of intellectual property rights in social networks: some aspects]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 9. http://www.lsej.org.ua/9_2021/17.pdf (in Ukrainian)
13. Litavskiy, T. (2020). *Zakhyst IV u merezhi Internet: yak tse teoretychno mae pratsyuvaty?* [IP protection on the Internet: how should it theoretically work?]. *Yurydychna hazeta online*, 12(718). <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/zahist-iv-u-merezhi-internet-yak-ce-teoretichno-mae-pracyuvati.html> (in Ukrainian)
14. Lukianov, D., Shumylo, I., & Lukan, M. (2020). *Koliziine rehuliuвання transkordonnoho spadkuvannia avtorskykh prav* [Conflict regulation of transborder inheritance of copyrights]. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2, 49–63. <http://visnyk.kh.ua/uk/article/koliziyne-regulyuvannya-transkordonnogospadkuvannya-avtorskikh-prav> (in Ukrainian)
15. Mits, A. M. (2020). *Protsesualni problemy zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti v konteksti mizhnarodno-pryvatnykh pravovidnosyn* [Procedural problems of intellectual property rights protection in the context of international private legal relations]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 8. http://www.lsej.org.ua/8_2020/30.pdf (in Ukrainian)
16. Ministry of Justice of Ukraine. (2024). *Pro zatverdzhennia Poriadku formuvannia ta vedennia natsionalnoho pereliku vebseitiv, shcho vyklykaiut zanepokoieniia shchodo dotrymanna prav intelektualnoi vlasnosti* [On approval of the procedure for formation and maintenance of a national list of websites causing concerns regarding the compliance with intellectual property rights] Order No. 2945. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text> (in Ukrainian)
17. High Commercial Court of Ukraine. (2017). *Sprava* [Case] No. 910/10951/17. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87214804> (in Ukrainian)
18. Pechersk District Court of Kyiv. (2018). *Sprava* [Case] No. 757/37903/18-ts. <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/96406753> (in Ukrainian)
19. Yakubovskiy, I. (2015). *Terytorialni mezhi mainovykh prav intelektualnoi vlasnosti* [Territorial limits of property rights of intellectual property]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii yurydychna*, 61, 348–357. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2015_61_43 (in Ukrainian)